

rendek közbenjárása, óvadék ellenében se bocsátotta őket szabadon a király. Az országgyűlés nyomott hangulatban oszlott föl, és az egész országra ránehezedett a mi problémáinkat meg nem értő, idegen uralkodó sötét árnya. Ezzel szemben bontakozik ki a Comoediából az igazi „nemzeti fejedelem“ képe, aki éppen akkor áll a „mi“ vallásunk mellé, amikor az idegen király közülünk a legkiválóbbakat elnémitja. Megemlíthetjük, hogy a Comoedia még e tekintetben is jó szolgálatot tett, mert az egész Balassi családot elmarasztalja ugyan, csak az egy Balassi Jánost veszi ki közülük. Őt viszont nagyon is tisztelettel említi. Azt se feledjük, hogy Karádi Pálnak még személyesen is volt oka, hogy a Habsburg-uralkodót rossz szemmel nézze, mert előbbi urát, akinek udvari papja volt, Bethlen Gergelyt Miksa katonái gyilkolták meg. Úgy gondolom, a kettős küldetés, a *prédikátoré*, illetve az *erdélyi magyar* prédikátoré Karádi Pál ajánló soraiból és a történelmi helyzet elemzéséből egyértelműen világos. Nyomdája kezdetleges felszerelésével csak gyakorlati célt szolgált. Apróbb kiadványai, amelyek a hitterjesztés eszközei voltak, elkalódtak nyomtalanul. Nyomdájának máig fennmaradt igen nagyértékű egyetlen darabja a Balassi Menyhárt árultatásáról szóló Comoedia, XVI. századi művelődéstörténetünknek ez a nagyon megbecsült emléke.

KISGYÖRGY ZOLTÁN

A „FILIIUS POSTHUMUS“ ERDŐVIDÉKEN

Az erdővidéki falvak egyház- és helytörténetét kutatóknak nélkülözhetetlen forrásmunka az árkosi és közéapajtai BENKŐ JÓZSEF történetírónak az Erdővidéki Református Tractusról írt kéziratot könyve, a FILIIUS POSTHUMUS.¹ De ez a munka azonban már egyre ritkább, nem is olyan nehéz már összeszámolni a még ismeretes másolatok számát. Az erdővidéki eredeti példányt a Református Egyházmegye levéltárában őrizték, de az a lángok martaléka lett a második világháború alatt. Véletlen folytán egy példányra nemrég akadtunk rá Köpecen Gáspár József nyug. ig. tanító birtokában. A jól sikerült másolatot a baróti eredetiről másolta Gáspár József 1935-ben.²

Unitárius szempontból azért jelentős ennek a munkának az ismerete, mert az adatokat és utalásokat tartalmaz az erdővidéki unitarizmusnak a történetéhez. Ezek közül most csak egy dolgot említünk. Már a szájhagyomány is azt tartotta, hogy Köpec temploma (ahol a Filius posthumus írója hat esztendeig paposkodott) valamikor unitárius templom volt. Aranyosrákosi Székely Sándor szerint az volt 1622-ig, amikor Keserü Dajka János a szombatosok helyett (olyanok ott nem lévén) az unitáriusokat „tudta ki“ Köpecről. Erről a zűrzavaros időről a Filius posthumusban ez áll: „A sok hadakozó időben való zűrzavarok közt annyira ment a dolog, hogy a székelyek földén közönségesen összeegyedének vala a Reformáta és Unitária Ecclesiák s azoknak Papjaik. Ha valamelyik Papot, vagy Mestert megszeretett ez vagy amaz Eccle-

szia, nem nézte Református-e vagy Unitárius meghívta és az egyházi szolgálatba állította.“³

Köpec unitárius papjáról egyébként Balázs Ignác is megemlékezik⁴, amikor így ír: „Lehet, hogy Köpecnek unitárius papja volt és ez tiltatott be.“ „Hogy ezen vélekedés igaz lehetett bizonyítja Nagy György esete“ — írja Köpec történetének írója, a helytörténész Gáspár József. „A köpeci Nagy (Sugár) családnak ez az őse felsőrákosi unitárius prédikátor volt 1607-ben. En azonban egy régi okmányon 1606-ból a nevét mint köpeci prédikátorét fedeztem fel. A Nagy (Sugár) családnak a templom mennyezetének egyik kazettájában lévő festett címere egy papi alakot ábrázol, kezében a kulcsos bibliával.“

Most, amikor sok helységben az egyházközségek történetének az összeállításával foglalkoznak, az eldugott, de szorgalommal és kitartással megszereshető helytörténeti források teljes felhasználása, úgy véljük, hogy nagyon fontos. Nem elégedhetünk meg általános megállapításokkal és leírásokkal. Véleményünk szerint ez minőségi kérdés a munkában, s mint ahogy az iparban ez nagyon fontos, úgy itt is megkövetelendő kritérium. Amit pedig ma még meg lehet tenni — különösen ilyen régi, veszendő kútfőkre gondolok —, az talán már holnap késő lesz!

JEGYZETEK

¹ A mű pontos címe: „Filius posthumus vagyis Attya halála után született Fiú, azaz az Erdővidéki Református Tractusban, a Reformationnak idejétől fogva a feledékenység alatt eltemetett Egyházi dolgoknak némely kevés jegyzésekből, és egyéb Bizonyágokból való fel-elevenítések; melyeket alkalmas fáradsággal és kevés Írásba foglalt és Tractusbeli vigyázó, s nagy szorgalmatosságu kettős tiszteletre méltó Előljárásnak akaratóból Mostaniaknak és következőknek tanuságokra az Emlékezetnek könyvébe szerkesztett Közéapajtai Benkő József Isten méltóztatásából Hazájabeli Pap pr. Krisztus születése után az 1770-dik Esztendőben.“

² Köpec története (helytörténeti tanulmány) kéziratban Köpecen Gáspár József tulajdonában.

³ Filius posthumus (köpeci példánya) 16. lapján.

⁴ Balázs Ignác (köpeci ref. pap) írása: A köpeci református egyházközség rövid története (kéziratban).

JAKAB DÉNES

MEGHALT GELLÉRD IMRE

1980. január 5-én délután a székelyudvarhelyi unitárius templomban hatalmas tömeg vette körül Gellérd Imre ravatalát, ki 60 éves korában, január 3-án tragikus hirtelenséggel távozott az élők sorából. A ravatala mellett szolgatársai és egykori tanítványai palástosan álltak rendre tisztelő őrseget. Csikorgó hideg, havas úton kísértük utolsó útján ki a székelyudvarhelyi unitárius temetőbe lelkészi karunk kimagasló érdemű